

**09.00.11 - социалдык философия адистиги боюнча философия
илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн
жазылган Акматова Гульнара Эргешовнанын
“ААЛАМДАШУУ ШАРТЫНДА ЖАШ МУУНДАРДЫН
ЭСТЕТИКАЛЫК ТАБИТИН КАЛЫПТАНДЫРУУ МАСЕЛЕЛЕРИ”
деген темадагы диссертациялык иши боюнча
расмий оппоненттин ПИКИРИ**

Диссертациянын темасынын актуалдуулугу.


Ааламдашуу шартында болуп жаткан өзгөрүүлөр жаш муундардын эстетикалык калыптануусуна өз таасирин тийгизбей койбойт. Коомдун өнүгүүсүнүн заманбап этабында руханий жактан өнүккөн инсан маселеси курч бойдон калууда. Акылдуу, руханий жактан өнүккөн адам жаратылыштагы, искусстводогу жана күнүмдүк жашоодогу сулуулукту байкай билип, айланадагы чындыкты өзүнө сиңирүүгө умтулат. Мундан улам, жаш муундарга эстетикалык билим берүү, салттуу сулуулук, көркөмдүүлүктүү заманбап технологиянын негизинде айкалыштырып эстетикалык табитин улуттук, элдик көрөнгүдөн өстүрүү актуалдуу маселе.

Диссертациянын илимий жоболорунун, жыйынтыктарынын жана сунуштарынын негизделиш даражасы

Кандидаттык диссертациядагы илимий жоболор, корутундулар, сунуштар изденүүчү тарабынан терең изилденген. Автор кандидаттык диссертациялык ишинин жыйынтыгы боюнча ааламдашунун шартында эстетикалык тарбия берүүнү татаал жана көп кырдуу көрүнүш катары баалоо менен, эстетикалык тарбия берүүдөгү инсандын кийимге, модага болгон табитин калыптануусун, кабыл алуусун ачып берген.

1 – натыйжа негиздүү. Эстетикалык тарбиялоо инсандын руханий маданиятын калыптандыруунун негизи катары тажрыйбада татаал жана көп кырдуу көрүнүш болуп саналат. Анын төмөнкүдөй бир катар мүнөздүү белгилери бар: ал ишмердүү, адамдын жашоо турмушунун бардык чөйрөлөрүн камтып турган; адамдын мүнөзүн аныктап, андагы сезимдик жана интеллектуалдык башталыштардын өнүгүүсүн, өзгөчө анын жашоосунун баштапкы этабындагы искусство, табият, адамзаттын мамилелери менен бирге жашоосун курчап турган чөйрөсү. Эстетикалык тарбиялоо ишмердүүлүктүн бардык түрлөрүндө, анын эмоциясына дайыма таянуу менен жүзөгө ашырылат. Ошону менен бирге тарбиянын бардык тарабына эстетикалык аспект берилет.

2 – натыйжа ынандуу. Ар бир маданий-тарыхый доор эстетикалык табитти жана эстетикалык аң-сезимдин структурасындагы эстетикалык жөндөмдүүлүктөрдү өз алдынча чечмелеп, түшүндүрөт. Ар бир маданий

Диссертациялык Кеңеш Д 09.22.657
Кирүү <u>04-8/103</u>
Чыгуу _____
ОК колу 
«10» 05 20 27ж.

мезгилде эстетикалуулуктун ар кыл модификацияларына болгон ыкмалар, баа берүүлөр берилгендигине карабастан адамда эстетикалык тандоо жана эстетикалык тандоолорду билдирүү сыяктуу эстетикалык табиттин калыптануу маселелеринин актуалдашуу деңгээли берилген. Бир дагы маданий-тарыхый доор, азыркы мезгилди алганда да кандайдыр-бир маданий баалуулук катары жеке бир, көз карандысыз көз караш, эстетикалык же көркөм табит, талант, жашоо-турмуштун стили же белгилүү бир образ болуп калуусу үчүн өбөлгөлөрдү түзгөн жок.

3 – натыйжа негиздүү. Эстетикалык тарбияга, табитти тарбиялоого дагы тийешелүүлүгү бар кийимдин эстетикалык өзгөчөлүгү моданын татаал жана көп кырдуу механизми аркылуу жүзөгө ашырылып, көптөгөн дисциплиналардын, анын ичинде философиянын, маданият таануунун, психологиянын, искусство таануунун, семиотиканын, экономиканын жана социологиянын изилдөөлөрүнүн предмети болуп саналат. Социологдор үчүн мода жаңы социомаданий формаларды киргизүүнүн каражаты болуп эсептелет. Семиотиктер үчүн ал бирден-бир маанини билдирген белгилик система. Маданият таануучулар мода деп маданияттын үлгүлөрүнүн мезгилдик алмашуусун түшүнүшөт. Искусство таануучулар моданы эстетикалык идеал катары карашат. Экономистердин пикиринде – бул белгилүү бир продуктуна өндүрүү жана жүзөгө ашыруу менен байланышкан жаңыланууга болгон умтулуу. Психологдордун көз карашында мода – бул имитация (тууроо) менен таасир берүү. Модага болгон жогорудагы көз караштар кандайдыр-бир деңгээлде, түзбү же кыйыр түрүндөбү өсүп келе жаткан муундардын тарбиясына, анын ичинде эстетикалык тарбиясына тийешеси бар.

4 – натыйжа негиздүү. Азыркы кийимдин, костюмдун эстетикасы глобалдык масштабда олуттуу бир деңгээлде өзүнүн келип чыгуусу жана стили боюнча европалык болуп саналат. Демек, кийимдин адамдардын аң-сезимине жана жүрүм-турумуна болгон таасири менен байланышкан эстетикалык тарбия олуттуу бир ченемде батыштын эстетикалык табитинин, стилинин жана маданиятынын алкагында болот. Ошондуктан биздин изилдөөбүз үчүн башка элдердин, анын ичинде бир эле азиялык цивилизацияга кирбеген, өзүнүн тарыхынын басымдуу бөлүгүн отурукташкан цивилизациянын жашоо образынан көп жагынан айырмаланган көчмөн цивилизациянын жашоо шартында өткөргөн кыргыздардын маданий өзөгүндө европалык кийим кантип жана кандайча орноп калгандыгын тактоо абдан чоң мааниге ээ.

5 – натыйжа ынанымдуу. Заманбап кыргыз моделдери кийимдин дизайнында салттуу материалдарды жана тигүү ыкмаларын, салттуу түстүк гамманы ж.б. активдүү колдонушуп, салттуу ыкмаларды азыркы тигүү технологиялары менен активдүү айкалыштырышууда. Азыркы улуттук кыргыз кийими эклектикалуу же башкача айтканда, анда салттуу кийимдин элементтери башка маданияттын стилдик белгилери менен айкалышып турушат. Ушуга байланыштуу белгилей кетүүчү нерсе, өсүп келе жаткан

муундарды заманбап эстетикалык тарбиялоо дагы эклектикалык мүнөзгө ээ башкача айтканда, анда башка маданияттардын элементтери басымдуулук кылып, жалпы дүйнөлүк тенденцияларды чагылдырып турат.

6 - натыйжа негиздүү. Советтик мезгилде Кыргызстанда урбанизация процесси башталган. Шаар менен бирге мурун кыргыздарга таандык болбогон шаар маданияты пайда болгон. Кыргыздар өзүнүн көчмөнчүлүк мезгилинде шаардан, демек, шаар маданиятынан жана жашоо образынан оолакташкан. Массалык түрдө отурукташкан жашоо образына өтүү менен кыргыздар өзүлөрү үчүн ишмердүүлүктүн жаңы түрүн өздөштүрүшө башташкан. Калктын белгилүү бир бөлүгү шаарларга жер которушуп, натыйжада шаардын жашоо үлгүсүнө, ыкташкан, ал эми шаада европа стандартындагы, стилиндеги жана тигүүсүндөгү кийимдер үстөмдүк кылган. Салыштырмалуу өнүккөн инфраструктура, анын ичинде маалыматтык шарттарында, түпкү калктын калың катмары мурун кыргыз реалдуулугу менен дал келишпеген башка маданияттардын элементтерин кабыл ала башташкан. Шаар салттуу коомду, аны менен бирге салттуу тарбияны, эстетиканы жана кийимди кошо ыраттуу түрдө кыйрата баштаган каражат болгон.

Диссертациянын илимий жоболорунун, жыйынтыктарынын жана сунуштарынын жаңылыгы

Иштин жаңылыгы азыркы мезгилге чейин Кыргызстанда өсүп келе жаткан муундарды эстетикалык тарбиялоо, ага мода менен кийимдин тийгизген таасири менен байланышкан маселелерге арналган комплекстүү философиялык изилдөөлөр аз. Диссертанттын бул боштукту толтурууга багытталган аракети менен белгилүү деңгээлде аталган боштукту толуктамакчы. Изилдөөнүн илимий жаңылыгы катары төмөнкүлөр эсептелет:

- изилдөө ишинде эстетикалык тарбиянын маңызы ачылып, анын негизги категориялары аныкталган;
- эстетикалык тарбиянын негизги категориясы болуп саналган «эстетикалык табит» түшүнүгүнө илимий анализ кылынгандыгы;
- өсүп келе жаткан муундарды эстетикалык тарбиялоонун фактору болуп саналган кийим-кечек талдоого алынган;
- заманбап ааламдашуу процессинин шарттарындагы эстетикалык маданияттын калыптануусунун өзгөчөлүктөрү изилденген;
- эстетикалык тарбиялоодогу кыргыз салттуу кийиминин ролу аныкталган;
- доорлордогу массалык маданияттын табити менен эстетикалык кабылдоосуунун алкагындагы кыргыз улуттук кийиминин эволюциялык өзгөчөлүктөрү иликтенген.

Диссертациянын илимий иштерге коюлган талаптарга жооп бериши

Диссертациядагы илимий натыйжалар иштин максаты менен милдеттерине толук жооп берет:

- эстетикалык тарбиянын маңызын ачып берүү менен бирге анын негизги категорияларын аныктоо (1 бап, 1 параграф);
- эстетикалык тарбиянын негизги категориясы болуп саналган «эстетикалык табит» түшүнүгүнө илимий талдоо жүргүзүү (1 бап, 2 параграф);
- өсүп келе жаткан муунду эстетикалык тарбиялоонун башкы факторунун бири болгон кийим-кечектерди анализге алуу (2 бап, 1 параграф);
- заманбап ааламдашуу процессинин шартындагы мода индустриясынын эстетикалык маданияттын калыптануусундагы өзгөчөлүктөрүн аныктоо (2 бап, 2 параграф);
- эстетикалык тарбиялоодогу кыргыз салттуу кийиминин ордуна жана салымына баа берүү (3 бап, 1 параграф);
- ааламдашуу жана массалык маданият доорундагы кыргыз улуттук кийиминин эволюциясын, эстетикалык түшүнүктөрүнүн жана табитинин өзгөчөлүктөрүнө анализ жүргүзүү (3 бап, 2 параграф).

Диссертация өз алдынча аткарылган эмгек болуп эсептелет.

Алынган жыйынтыктарды тиешелүү проблемага, теориялык же колдонмо маселеге багытталышын баалоо

Изилдөөнүн жыйынтыгын жана натыйжаларын ааламдашуу шартында өсүп келе жаткан муундарды эстетикалык тарбиялоо, мода, кийим сыяктуу социалдык-философиялык жана маданий феномендер менен байланышкан маселелер туурасындагы социалдык-философиялык билимдерди кеңейтүүдө жана тереңдетүүдө жардам берет. Изилдөөнүн натыйжасында алынган социалдык-философиялык концепциялар ааламдашуу шартындагы эстетикалык тарбия берүүдө улуттук кийимдердин, моданын Кыргызстан ж.б. чет өлкөлөрдө трансформацияланышына анализ берүүдө колдонууга болот. Диссертациянын илимий жана практикалык маанисин ачууда, изилдөөгө алынып чыгарылган актуалдуу маселелерди чечүүдө иштин илимий жыйынтыктарынын ички биримдиги жана багыттуулугу толук жетишилген.

Диссертациянын негизги жоболорунун жана жыйынтыктарынын жарыяланышынын тастыкталышы

Изилдөө ишинин негизиндеги диссертациянын илимий жаңылыктары, жоболору, мазмуну, тыянактары республикалык, эл аралык илимий жана илимий-практикалык конференцияларда апробацияланып, изденүүчү тарабынан жарык көргөн 27 илимий макалада берилген.

Авторефераттын мазмуну диссертация менен дал келиши

Автореферат диссертациянын мазмунуна, анда коюлган изилдөөнүн максатына жана милдеттерине толугу менен туура келет. Авторефератта дал келген кыргыз, орус, англис тилдериндеги резюмелер бар.

Диссертациянын мазмунунда жана авторефератта орун алган мүчүлүштүктөр

Диссертациялык иш, негизинен, көздөгөн максатын жана алынган милдеттемелерин так жана жетиштүү деңгээлде аткарууга жана чечүүгө багытталып, талап кылынган изилдөө методдорун туура колдонуу менен даярдалган. Диссертациянын мазмунунда жана авторефератта айрым мүчүлүштүктөргө жол берилип калган. Алсак:

1. Авторефераттын орусча резюмесинде «Основные положения диссертации отражены в следующих научных публикациях» деген пункта 2 жолу бир публикация («Формирование эстетических ценностей подрастающего поколения в условиях глобализции» темадагы илимий макала) кайталанып калган.
2. Диссертациянын текстинин айрым жерлеринде орфографиялык жана стилистикалык каталар бар.

Бирок, диссертациянын жана авторефераттын кол жазмасы коюлган талаптардын алкагында, мазмундуу, логикалык ирээтте түшүнүктүү жана жөнөкөй илимий тилде жазылган. Изилдөөнүн корутундуларынын, жыйынтыктарынын жана практикалык сунуштарынын илимий баалуулугу негиздүү жана күмөн жаратпайт.

Кыргыз Республикасынын Президентине караштуу Улуттук аттестациялык комиссия тарабынан бекитилген «Окумуштуулук даражаларды берүү тартиби жөнүндөгү жобонун» талаптарына диссертациянын дал келиши

Г. Э. Акматованын “Ааламдашуу шартында жаш муундардын эстетикалык табитин калыптандыруу маселелери” аттуу 09.00.11 - социалдык философия адистиги боюнча жазылган диссертациялык иши Кыргыз Республикасынын Президентине караштуу Улуттук аттестациялык комиссия тарабынан бекитилген «Окумуштуулук даражаларды берүү тартиби жөнүндөгү жобонун» талаптарына толук жооп берет деп эсептесе болот. Ал эми изденүүчү Акматова Гульнара Эргешовнаны 09.00.11 - социалдык философия адистиги боюнча философия илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын ыйгарууга татыктуу десек болот.

Расмий оппонент:

философия илимдеринин доктору, профессордун м.а., Ж.Баласагын атындагы КУУнун дин таануу жана теология кафедрасынын башчысы

Д. А. Осмонова
Д. А. Осмонова

Философия илимдеринин доктору, профессордун м.а.

Д. А. Осмонованын колун тастыктаймын:

КБ башчысы:



Маматжолдосов